

Милан Јечменић*

УДК: 343.296

Прегледни научни рад

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ЗБОГ УСКРАЋИВАЊА НЕОПХОДНЕ ПОМОЋИ

Предмет пажње аутора у овом раду је питање одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи. У раду аутор анализира правна правила којима је уређено питање одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи у француском, немалчком, енглеском, америчком и српском праву.

Кључне речи: *ускраћивање неопходне помоћи, одговорност за штету.*

1. Уводна излагања

Један човек ишао је из Јерусалима за Јерихон. На том путу напали су га разбојници, опљачкали га, ранили и оставили скоро мртвог. Након извесног времена, наишао је свештеник. Када је видео повређеног човека прешао је на другу страну. Након свештеника наишао је Левит који је такође ишао за Јерихон. Када је видео повређеног човека и Левит је прешао на другу страну. Коначно, наишао је Самарићанин и када је видео повређеног човека, сажалио се на њега, пришао му је, завио његове ране, ставио га на своју запрегу, одвео га са собом и бринуо се о њему.¹

У овој библијској причи говори се о моралној обавези да се помогне другоме у невољи. Међутим, морал није исто што и закон, па тако морална обавеза да се помогне другоме у невољи, не представља уједно и законску обавезу да се то учини. Предмет пажње аутора у овом раду је следеће питање: да ли би у француском, немачком, енглеском, америчком и српском праву свештеник и Левит били

* Студент докторских студија, Правни факултет у Крагујевцу

¹ Јеванђеље по Луки, 10:29-37.

одговорни због тога што нису пружили помоћ повређеном човеку, или другачије речено, да ли у француском, немачком, енглеском, америчком и српском праву постоји законска обавеза да се помогне другоме у невољи?

На основу библијске приче о добром Самарићанину, правна правила којима је уређено питање одговорности лица које ускрати неопходну помоћ, како кривичне, тако и грађанскоправне одговорности за штету која услед тога настане у свету су позната као „Закон доброг Самарићанина“. У овом раду акценат ће бити на грађанскоправној одговорности за штету која настане услед ускраћивања неопходне помоћи. Међутим, приликом разматрања овог питања осврт на кривично законодавство је неминован. У раду аутор анализира правна правила којима је уређено питање одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи у француском, немачком, енглеском, америчком и српском праву.

2. Одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи у француском праву

У француском праву, непружање помоћи другоме у опасности је кривично дело. Чланом 223-6 француског Кривичног законика (*Code Penal*) предвиђено је да онај ко се свесно уздржи од пружања помоћи некоме ко је у опасности, коју је без ризика по себе или трећа лица могао пружити било својим властитим деловањем, или покретањем спасавања, може бити кажњен затворском казном у трајању до 5 година, или новчаном казном до 75000 евра.²

У француском деликтном праву субјективна одговорност, односно одговорност на основу кривице уређена је члановима 1382 и 1383 француског Грађанског законика (*Code Civil*). Чланом 1382 француског Грађанског законика предвиђено је да свако дело којим се другоме наноси штета обавезује онога чијом је кривицом штета проузрокована да ту штету надокнади.³ Чланом 1383 француског Грађанског законика предвиђено је да је свако одговоран не само за

² „Quiconque pouvant empêcher par son action immédiate, sans risque pour lui ou pour les tiers, soit un crime, soit un délit contre l'intégrité corporelle de la personne s'abstient volontairement de le faire est puni de cinq ans d'emprisonnement et de 75000 euros d'amende. Sera puni des mêmes peines quiconque s'abstient volontairement de porter à une personne en péril l'assistance que, sans risque pour lui ou pour les tiers, il pouvait lui prêter soit par son action personnelle, soit en provoquant un secours.“

³ „Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.“

штету коју проузрокује својим делом, већ и за штету коју проузрокује својом непажњом или немаром.⁴

Грађанскоправна одговорност због ускраћивања неопходне помоћи заснована је на кривичној одговорности због ускраћивања неопходне помоћи. Непружање помоћи другоме у опасности ће за последицу имати како кривичну одговорности лица које ускрати неопходну помоћ на основу члана 223-6 француског Кривичног законика, тако и грађанскоправну одговорност за штету која услед тога настане на основу члана 1382 француског Грађанског законика.⁵ Дакле, грађанскоправна одговорност због ускраћивања неопходне помоћи за претпоставку има утврђену кривичну одговорност лица које је ускратило неопходну помоћ, то јест, односи се на штету која је настала ускраћивањем неопходне помоћи које представља кривично дело у смислу члана 223-6 француског Кривичног законика.

Лице које ускрати неопходну помоћ другоме биће кривично одговорно у смислу члана 223-6 француског Кривичног законика уколико су испуњени одређени услови. Прво, мора постојати угрожена особа. Опасност која прети угроженој особи мора бити непосредна и константна и мора захтевати хитну акцију у циљу заштите физичке безбедности жртве.⁶ Друго, потенцијални спасилац мора знати да је друга особа угрожена. Уколико неко остане неактиван када види другу особу у опасности он ће бити одговоран само ако је свестан последица свог нечињења и намерно одбије да пружи помоћ, али неће бити одговоран уколико није разумео да је ситуација била хитна.⁷ Треће, потенцијални спасилац мора имати способност и могућност да пружи неопходну помоћ. Четврто, не сме постојати опасност по потенцијалног спасиоца или друге особе. Тако, неће бити одговоран потенцијални спасилац уколико нема способност и могућност да пружи ефикасну помоћ, или такву помоћ не може пружити без опасности по себе или друге особе.⁸ Уколико су ови услови испуњени постојаће кривична одговорност лица које ускрати неопходну помоћ, а самим тим ће наступити и грађанскоправна одговорност за штету која услед тога настане.

⁴ „Chacun est responsable du dommage qu'il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa négligence ou par son imprudence.“

⁵ F. Jaeck, „The Good Samaritan Law in France“, *The Good Samaritan Law across Europe*, www.daneurope.org, 28. 12. 2011.

⁶ P. Agulnick, H. Rivkin, „Criminal Liability for Failure to Rescue: A Brief Survey of French and American Law“, *Touro International Law Review*, New York 1998., 111.

⁷ J. Carbonnier, *Droit Civil, Vol. 4: Les obligations*, Paris 2000., 403.

⁸ P. Agulnick, H. Rivkin, 114.

У једном случају из француске судске праксе, једна особа је шетала по танком леду, пропала кроз лед у дубок канал и замало се удавила. Друга особа је покушала да га спаси пружајући му металну шипку да се ухвати за њу, док је за то време таст особе која је пропала кроз лед отишао, одбијајући да помогне у спасавању. Таст је проглашен одговорним и морао је да плати свом зету 25000 франака.⁹

3. Одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи у немачком праву

У немачком праву, непружање помоћи у опасности је кривично дело. Чланом 323с немачког Кривичног законика (*Strafgesetzbuch*) предвиђено је да ко не пружи помоћ у несрећним случајевима или при општој опасности и невољи, иако је ова помоћ неопходна и разумна у датим околностима, и ако је могућа без неке знатне опасности по себе и без повреде других важних обавеза, кажњава се затворском казном до једне године или новчаном казном.¹⁰ Међутим, члан 323с немачког Кривичног законика је више едукативног карактера него што се стварно примењује у пракси.¹¹

У немачком грађанском праву постоје три могућа основа одговорности за штету која настане услед ускраћивања неопходне помоћи. То су чланови 823 I, 823 II и 826 немачког Грађанског законика (*Bürgerliches Gesetzbuch*).

Чланом 823 I немачког Грађанског законика предвиђено је да особа која намерно или непажњом, противправно повреди живот, тело, здравље, слободу, имовину или друга права друге особе обавезна је да накнади штету која из тога проистекне.¹² Уколико је неко од права заштићених чланом 823 I немачког Грађанског законика повређено чињењем штетника, важи претпоставка да је чињење било противправно, а једини начин да штетник побије ову претпоставку је

⁹ Tribunal Correctionnel, 27. March, 1947.

¹⁰ „Wer bei Unglücksfällen oder gemeiner Gefahr oder Not nicht Hilfe leistet, obwohl dies erforderlich und ihm den Umständen nach zuzumuten, insbesondere ohne erhebliche eigene Gefahr und ohne Verletzung anderer wichtiger Pflichten möglich ist, wird mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe bestraft.“

¹¹ B. Markesinis, H. Unberath, *The German Law of Torts, A Comparative Treatise*, Oxford and Portland, Oregon 2002., 27.

¹² „Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatze des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.“

позивом на неку од околности које искључују противправност штетне радње.¹³

Уколико је неко од права заштићених чланом 823 I немачког Грађанског законика повређено нечињењем штетника, не постоји претпоставка противправности нечињења, већ нечињење може бити противправно само у случају повреде обавезе на чињење.¹⁴ Обавезе на чињење уведене су кроз судску праксу у виду тзв. заштитних дужности (*Verkehrspflichten*). Заштитне дужности засноване су на томе да онај ко својом активношћу, или кроз своју имовину у свакодневном животу успоставља, или одржава извор потенцијалне опасности за права и интересе других, мора предузети све потребне мере предострожности у циљу заштите других од ризика које је проузроковао, односно у циљу спречавања настанка штете. Тако да одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи не може бити успостављена на основу члана 823 I немачког Грађанског законика.

Чланом 823 II немачког Грађанског законика предвиђено је да уколико неко повреди законско правило које је предвиђено у циљу заштите другог, биће дужан да накнади штету која услед тога настане, а уколико је према садржини законског правила могућа повреда истог и без кривице, обавеза на накнаду штете настаје само у случају кривице.¹⁵ Практично, то би значило да повреда обавезе пружања помоћи у опасности предвиђене чланом 323с немачког Кривичног законика, за последицу има одговорност за штету која услед тога настане на основу члана 823 II немачког Грађанског законика. Међутим, оно што је проблематично у овом случају, јесте то, да је тренутно већинско мишљење немачких правних теоретичара и немачке судске праксе да члан 323с немачког Кривичног законика није предвиђен у циљу заштите појединаца, већ у циљу заштите друштва у целини.¹⁶

У прилог оваквог става истиче се више аргумената. Прво, сматра се да није разумно да је циљ овог законског правила да особа која није пружила помоћ може бити одговорна на исти начин као и директни починилац штете.¹⁷ Сматра се да претња казном у овом случају не представља налог за пружање индивидуалне помоћи за добробит других особа, него представља грађанску дужност да се помогне у

¹³ J. Kortmann, „Liability for Nonfeasance, a comparative study“, *Oxford University Comparative Law Forum*, Oxford 2001., 168.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ „Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalte des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.“

¹⁶ H. Koziol, B. Steinenger, *European Tort Law*, Wien, New York 2007., 86.

¹⁷ C. Van Dam, *European Tort Law*, Oxford 2007., 465.

очувању јавног реда и сигурности у екстремно опасним ситуацијама.¹⁸ Други аргумент у прилог овог схватања је то, да пружена помоћ не мора бити успешна да би се избегла кривична одговорност.¹⁹ Из овога произилази да одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи не може бити успостављена на основу члана 823 II немачког Грађанског законика.

Једини могући основ одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи у немачком праву је члан 826 немачког Грађанског законика који се односи на намерно проузроковање штете у супротности са добрим обичајима (*contra bonos mores*). Чланом 826 немачког Грађанског законика предвиђено је да ко другоме намерно проузрокује штету на начин противан добрим обичајима, обавезан је да накнади ту штету.²⁰

За успостављање намере у смислу члана 826 немачког Грађанског законика довољно је да је починилац штете био свестан свог штетног понашања, није неопходно да је и његова намера била да проузрокује штету.²¹ Ускраћивање помоћи другоме ће само у посебним околностима бити поступак *contra bonos mores*. Одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи ће постојати уколико услед ускраћивања помоћи наступи смрт или тешка телесна повреда жртве и уколико је за потенцијалног спасиоца било врло лако да интервенише без опасности по себе.²²

4. Одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи у енглеском праву

У енглеском праву општа обавеза пружања помоћи другоме у опасности не постоји ни у кривичном, ни у грађанском праву.²³ У наставку ограничићемо се само на питање грађанскоправне одговорности за штету која настане услед ускраћивања неопходне помоћи. Полазна основа за разматрање овог питања у енглеском праву је став који је изрекао Лорд Гоф у случају *Smith v Littlewoods*

¹⁸ J. Smits, *The Good Samaritan in European Private Law; On the Perils of Principles without a Programme and a Programme for the Future*, Maastricht University 2000., http://works.bepress.com/jan_smits/8, 30. 12. 2011.

¹⁹ C. Van Dam, 465.

²⁰ „Wer in einer gegen die gute Sitten verstoßenden Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatze des Schadens verpflichtet.“

²¹ C. Von Bar, *The Common European Law of Torts*, Volume One, Munchen 1998., 51.

²² J. Kortmann, 169.

²³ C. Von Bar, 311.

Organisation Ltd: „Енглеско право не познаје одговорност за то што се зове чист пропуст“²⁴, или другачије речено, не постоји општа обавеза пружања помоћи коју нека особа има у циљу спречавања штете коју може претрпети друга особа.

Међутим, од овог општег правила постоје изузеци. Обавеза пружања помоћи другоме постоји уколико између потенцијалног спасиоца и жртве постоји однос који доводи до такве обавезе. Такав однос постоји између родитеља и детета, домаћина и госта, превозника и путника, власника земљишта и посетиоца, послодаваца и запослених док су на послу...²⁵ Дакле, у свим овим односима постоји нека врста „непосредне близине“ између потенцијалног спасиоца и жртве, па ће ускраћивање неопходне помоћи у таквим случајевима за последицу имати одговорност за штету лица које ускрати неопходну помоћ.

Међутим, то не мења основни принцип енглеског права да где је нека особа угрожена нечим што није повезано са другом особом, друга особа се не обавезује да дође и помогне, иако је у могућности да отклони опасност са мало труда.²⁶ „Када нека особа није учинила ништа да себе стави у било какав однос са другом особом у невољи, или са његовом имовином, сама случајна блискост не захтева од њега да помогне тој особи. Може постојати морална дужност да то учини, али не постоји законска обавеза да се то учини.“²⁷ То практично значи да професионални пливач може стајати на обали и посматрати другога како се дави, али неће имати законску обавезу да помогне, па самим тим неће бити одговоран ни за штету која услед тога настане.

У једном случају из судске праксе, добар пливач је изнајмио чамац очигледно пијаној особи која није била у могућности да њиме прописно и сигурно управља. Особа која је изнајмила чамац, одвезла се чамцем. Чамац се преврнуо, а он је тридесет минута дозивао у помоћ, држећи се за чамац. Особа која му је изнајмила чамац, чула је позиве у помоћ, седела на обали и одбила да било шта предузме. Особа која је изнајмила чамац се удавила. Суд је донео одлуку да он није одговоран за штету јер није постојала обавеза пружања помоћи. „Он се можда с правом може назвати немилосрдним, дивљим и моралним монструмом, али он није одговоран за штету.“²⁸ То што је неко могао да се држи за чамац тридесет минута је чак искоришћено као аргумент да је могао да води рачуна о сопственој сигурности.

²⁴ *Smith v Littlewoods Organisation Ltd* [1987] 2 AC 241.

²⁵ B. Markesinis, S. Deakin, *Markesinis and Deakins Tort Law*, Oxford 2003., 151.

²⁶ *Ibid.*, 152.

²⁷ *Dorset Yacht Company v Home Office*, [1970] AC 100.

²⁸ *Osterlind v Hill*, 263 *Mass.* 73, 160 *N.E.* 301 (1928).

Међутим, однос који постоји између изнајмљивача чамца и његове муштерије може се посматрати и као однос на основу кога настаје обавеза пружања помоћи. У случају *Ogorogo*, гост на броду за забаву је пао преко палубе, власник брода је покушао да окрене брод да би га спасио, али није успео да га правилно позиционира. Други гост је заронио да га спаси и оба госта су се удавила. Суд је одлучио да власник брода није одговоран за штету јер под околностима случаја није био немаран.²⁹ Обавеза пружања помоћи можда постоји, али суд није био вољан да одржи висок стандард пажње.

Потврду става енглеског права по питању обавезе пружања помоћи другоме у опасности, а самим тим и одговорности за штету која настане услед ускраћивања неопходне помоћи, када између потенцијалног спасиоца и жртве не постоји однос услед којег таква обавеза настаје, изразио је Лорд Николс у случају *Stovin v Wise*: „Прихваћена правна позиција је да посматрач није дужан да предузме кораке да спаси дете које се дави, или непажљивог пролазника. Потребно је нешто више него бити само посматрач. Мора да постоји неки додатни разлог зашто је праведно и разумно да нека особа треба да буде сматрана чуваром свог брата и да има законску обавезу у том смислу. Када постоји додатни разлог, онда се говори о довољној блискости. То је уобичајено обележје.”³⁰

5. Одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи у америчком праву

У америчком праву општа обавеза пружања помоћи другоме у опасности није предвиђена ни у кривичном, ни у грађанском праву, чак ни уколико би пружање помоћи било лако и без ризика по потенцијалног спасиоца, а ускраћивање помоћи за последицу имало смрт лица у опасности.³¹ У наставку ћемо се ограничити само на питање грађанскоправне одговорности због ускраћивања неопходне помоћи.

Опште правило америчког права о непостојању опште обавезе пружања помоћи другоме у опасности изражено је у члану 314 *The*

²⁹ *The Ogorogo* [1971] 2 Lloyds Rep 410.

³⁰ *Stovin v Wise*, [1996] 3 All ER 801.

³¹ А. Hayden, Imposing criminal and civil penalties for failing to help another: Are „Good Samaritan“ Laws good ideas?, "http://www.nesl.edu/userfiles/file/nejicl/vol6/hayden.pdf", 1. 1. 2012.

Restatement of the Law (Second) Torts.³² Овим чланом предвиђено је да чињеница да неко схвата, или би требало да схвати да је његова акција неопходна за нечију помоћ или заштиту, сама по себи му не намеће обавезу да такву акцију и предузме.³³ Ово правило се примењује без обзира на степен опасности којој је неко изложен и без обзира на безначајност опасности у погледу потенцијалног спасиоца.³⁴

Хипотетички пример који илуструје ово правило је случај у коме слепи човек прелази улицу испред аутомобила који убрзава. Уколико потенцијални спасилац то види, све што треба да уради да би спасао слепог човека је да га упозори на то. Ипак, уколико потенцијални спасилац то не учини, неће бити одговоран за штету која услед тога настане.³⁵

Међутим, од овог општег правила постоји велики број изузетака услед којих настаје обавеза пружања помоћи, а самим тим и одговорност за штету у случају ускраћивања неопходне помоћи. Обавеза пружања помоћи је успостављена уколико између потенцијалног спасиоца и жртве постоји „посебан однос“. То су углавном односи зависности који постоје између супружника, родитеља и детета, сапутника, капетана и посаде, послодавца и запслених док су на раду, гостионичара и гостију, власника продавнице и муштерија...³⁶

У члану 314а *The Restatement of the Law (Second) Torts* наведени су неки од ових односа услед којих настаје обавеза пружања помоћи. Превозник је у обавези да према својим путницима предузме разумне мере да их заштити од неразумних ризика физичке повреде, и да им пружи прву помоћ након што сазна или има разлога да сазна да су болесни или повређени, као и да се брине за њих док их не збрине неко други.³⁷ Затим, гостионичар има сличну обавезу према својим гостима.³⁸ Поседник земљишта који га држи отвореним за јавност има

³² Скуп општих начела америчког обичајног права издат од стране америчког правног института (*American Law institute*). Други део односи се на деликтно право.

³³ „The fact that the actor realizes or should realize that action on his part is necessary for another's aid or protection does not of itself impose upon him a duty to take such action.”

³⁴ M. Eisenberg, „The Duty to Rescue in Contract Law“, *Fordham Law Review*, New York 2002., 648.

³⁵ *Ibid.*, 649.

³⁶ D. Dobbs, *Torts and Compensation*, Seattle 1993., 479.

³⁷ „A common carrier is under a duty to its passengers to take reasonable action to protect them against unreasonable risk of physical harm, and to give them first aid after it knows or has reason to know that they are ill or injured, and to care of them until they can be cared for by others.”

³⁸ „An innkeeper is under a similar duty to its guests.”

сличну обавезу према члановима јавности који улазе на његов позив.³⁹ Онај ко је по закону обавезан да се стара или се добровољно стара о другом под околностима као што су лишавање другог његових нормалних могућности за заштиту је под сличном дужношћу према другом.⁴⁰

Осим случајева у којима постоји „посебан однос“ између потенцијалног спасиоца и жртве, обавеза пружања помоћи може бити успостављена на основу уговора. Примера ради, спасилац на базену има обавезу да спаси купаче, или дадиља има такву обавезу према детету које чува.⁴¹

Обавеза пружања помоћи може бити успостављена и законом. Општа обавеза пружања помоћи другоме у опасности законом је успостављена у три америчке савезне државе. То су Вермонт, Минесота и Род Ајленд. Примера ради, навешћемо Закон који важи у држави Вермонт. Особа која зна да је друга особа изложена тешкој физичкој повреди, ће у мери која може бити учињена без опасности или ризика за себе самог, или без мешања са важним дужностима које има према другима, пружити разумну помоћ лицу изложеном тешкој ситуацији, осим ако је помоћ или брига пружена од стране других.⁴² За повреду ове обавезе предвиђена је новчана казна од највише 100 долара. Међутим, одговорност за штету која настане услед повреде обавезе пружања помоћи другоме у опасности није предвиђена.

Дакле, као што можемо видети, у америчком праву обавеза да се помогне другоме у опасности не постоји, па самим тим ни одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи, осим у посебним случајевима услед којих настаје таква обавеза. Међутим, уколико неко добровољно почне да пружа помоћ повређеној особи, али приликом пружања помоћи погорша положај жртве, биће одговоран за штету. Уколико неко преузме контролу над ситуацијом, самим тим је

³⁹ „A possessor of land who holds it open to the public is under a similar duty to members of the public who enter in response to his invitation.”

⁴⁰ „One who is required by law to take or who voluntarily takes the custody of another under circumstances such as to deprive the other of his normal opportunities of protection is under a similar duty to the other.”

⁴¹ T. Rodriguez, „I Am My Brothers Keeper: A Trend Towards Imposing a General Duty Upon a Bystander to Assist a Person in Danger“, *Boston College Law Review*, Boston 1985., 504.

⁴² „A prson who knows that another is exposed to grave physical harm, shall, to the extent that the same can be rendered without danger or peril to himself or without interference with important duties owed to others, give reasonable assistance to the exposed person unless that assistance or care is being by others.“

добровољно ступио у однос из кога произилази одговорност.⁴³ То практично значи, да је бољи правни положај оног ко не предузме ништа да спаси другог у опасности, него оног ко покуша да спаси другог, али притом изазове штету. Овакав став довео је до тога да чак ни лекари нису били вољни да интервенишу из страха за потенцијалну одговорност.

Управо да би се избегла оваква ситуација, све америчке савезне државе су у периоду између 1959. и 1987. године донеле такозване „Законе доброг Самарићанина“ којим се ослабађа одговорности за штету онај ко добровољно и у доброј вери пружи помоћ другој угроженој особи. Примера ради, навешћемо „Закон доброг Самарићанина“ Западне Вирџиније. Било која особа, била или не медицински обучена, која пружи прву помоћ на месту несреће, или жртви кривичног дела, неће бити одговорна за било коју штету која је настала као последица пружања помоћи. Имунитет је гарантован ако је помоћ пружена у доброј вери и без накнаде.⁴⁴

6. Одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи у српском праву

Кривичним закоником Републике Србије предвиђено је да уколико неко не пружи помоћ лицу које се налази у непосредној опасности за живот, иако је то могао учинити без опасности по себе или другог, казниће се новчаном казном или затвором до једне године. Ако је услед непружања помоћи наступило тешко нарушење здравља или друга тешка телесна повреда лица које се налазило у непосредној опасности за живот, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до две године. Ако је услед непружања помоћи наступила смрт лица које се налазило у непосредној опасности за живот, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до три године.⁴⁵

Пре ступања на снагу Закона о облигационим односима из 1978. године, грађанскоправна одговорност због ускраћивања неопходне помоћи заснивала се на кривичној одговорности због ускраћивања

⁴³ A. Hayden, Imposing criminal and civil penalties for failing to help another: Are „Good Samaritan“ Laws good ideas?, "http://www.nesl.edu/userfiles/file/nejicl/vol6/hayden.pdf", 1. 1. 2012.

⁴⁴ „Any person, whether or not trained to practice medicine, who renders emergency care at the scene of an accident or to a victim of the crime shall not be liable for any civil damages as a result of rendering such emergency care. This immunity will be granted as long as the care is rendered in good faith and without remuneration.“

⁴⁵ Чл. 127, Кривични законик Републике Србије, *Сл. Гласник РС* бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009.

неопходне помоћи, односно, за претпоставку је имала утврђену кривичну одговорност лица које је ускратило неопходну помоћ. Ступањем на снагу Закона о облигационим односима из 1978. године, општа обавеза пружања помоћи другоме у опасности уведена је и у грађанско законодавство. Законом о облигационим односима предвиђено је да ко без опасности по себе ускрати помоћ лицу чији су живот или здравље очигледно угрожени, одговара за штету која је отуда настала, ако је он ту штету према околностима случаја морао предвидети. Такође, предвиђено је да ако правичност то захтева, суд може такво лице ослободити обавезе да накнади штету.⁴⁶ Међутим, иако је грађанскоправна одговорност за штету која настане услед ускраћивања неопходне помоћи изричито предвиђена, ипак, то оштећеним лицима не омогућује лако остваривање права на накнаду штете.⁴⁷ Остваривање права на накнаду штете ограничено је не само условима који су неопходни за настанак одговорности лица које је ускратило неопходну помоћ, већ и обавезом оштећеног да докаже постојање свих тих услова.⁴⁸

Први услов одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи је да је помоћ ускраћена лицу коме су угрожени живот или здравље. Ово ограничење одговорности на случајеве угрожености живота или здравља је неопходно, јер се људи свакодневно сусрећу са многобројним опасностима, нарочито у погледу могућности оштећења имовине, па би било илузорно захтевати интервенцију у свим тим случајевима. Сходно томе, лице које ускрати неопходну помоћ одговара само за штету насталу смрћу или оштећењем здравља, а не и за штету нанету имовини оштећеног лица.⁴⁹ Притом, небитно је како је неко доспео у ситуацију да су му живот или здравље угрожени, да ли сопственом кривицом, радњом трећег лица, или услед неког природног догађаја.

Други услов одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи је да је потенцијални спасилац помоћ могао пружити без опасности по себе, односно без опасности по свој живот или здравље. Најмања могућност да потенцијалном спасиоцу буду угрожени живот или здравље, искључује његову одговорност. Међутим, опасност да се претрпи незнатно и привремено нарушење здравља у поређењу са

⁴⁶ Чл. 182, Закон о облигационим односима Републике Србије, *Сл. лист СФРЈ* бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Сл. лист СРЈ* бр. 31/93.

⁴⁷ Ђ. Николић, „Одговорност због ускраћивања неопходне помоћи“, *Правни живот*, 9-10/1992, 1339.

⁴⁸ М. Вучковић, *Облигационо право*, Београд 1989., 281.

⁴⁹ Б. Нешковић, „Посебни случајеви одговорности за штету“, *Уговорно и одшетно право по Закону о облигационим односима, Зборник радова*, Београд 1979., 488.

опасношћу да неко изгуби живот, не би требало да ослободи одговорности лице које ускрати неопходну помоћ.⁵⁰ Примера ради, не може се захтевати од некога да извуче другу особу из запаљеног аутомобила, јер постоји могућност експлозије, или не може се захтевати од непливача да спаси лице које се дави. Дакле, не захтева се херојство, нити жртвовање за другог, већ само мало алтруизма. Другачије речено, потенцијални спасилац мора имати способност и могућност да помогне. Притом, помоћ не мора бити пружена лично, већ се може састојати у асистирању другогме ко већ пружа помоћ, или тако што ће се о опасности обавестити неко други. Дакле, непливач неће моћи да спаси дављеника лично, јер нема такве способности, али то не значи да он нема друге могућности на располагању. Он може додати појас за спасавање, или пак може обавестити професионалног спасиоца о опасности. Тек уколико ни ове могућности не постоје, потенцијални спасилац ће бити ослобођен одговорности. Овде би требало додати и то, да ће одговорност потенцијалног спасиоца постојати не само уколико помоћ може да пружи без опасности по себе, већ и без опасности по друга лица, под истим условима.

Трећи услов одговорност за штету због ускраћивања неопходне помоћи је да је потенцијални спасилац према околностима случаја наступање штете морао предвидети. То практично значи да потенцијални спасилац мора знати да су другогме живот и здравље угрожени и да мора имати свест о штетним последицама свог нечињења. Сходно томе, предвидљивост штете се не односи на обим одговорности лица које ускрати неопходну помоћ, већ утиче на настанак одговорности.⁵¹

Наравно, основни предуслов одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи је да је услед ускраћивања неопходне помоћи штета уопште настала. Како се у случајевима ускраћивања неопходне помоћи нечињење сматра узроком штете, лице које ускрати неопходну помоћ ће одговарати само за штету чије наступање није спречио, а могао је. То значи, да лице које ускрати неопходну помоћ неће одговарати за штету која је већ настала, као и за штету која би настала чак и да је нешто предузео. Другачије речено, он ће бити одговоран само за телесне повреде и нарушење здравља које је наступило од тренутка када је одбио да делује, наравно, под условом да је наступање штете могао спречити.

⁵⁰ С. Цигој, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд 1980., 506.

⁵¹ *Коментар Закона о облигационим односима*, Редактори С. Перовић, Д. Стојановић, Културни центар Горњи Милановац, Правни факултет Крагујевац 1980., 542.

Врло интересно питање је случај постојања више потенцијалних спасилаца, рецимо више сведока неког несрећног догађаја. Уколико нико од њих не реагује примениће се правила о одговорности више лица за штету, па ће одговарати солидарно. Међутим, како ће бити врло тешко да се утврде њихови удели у штети, штету ће сносити на једнаке делове. Ипак, приликом утврђивања одговорности у случају постојања више потенцијалних спасилаца, мора се узети у обзир да је у таквим ситуацијама пасивност пре правило, него изузетак, посебно ако је неко свестан присуства осталих потенцијалних спасилаца. То је познато као ефекат посматрача или Ђеновезе синдром. Ово социолошко истраживање засновано је на случају Кити Ђеновезе која је око три сата поподне стигла кући са посла и нападнута је и убијена испред свог стана. Напад је трајао више од пола сата, а буку и вриштање је чуло 38 особа и нико није позвао полицију.⁵²

У члану 182. Закона о облигационим односима, такође је предвиђено, да ако правичност то захтева суд може ослободити обавезе накнаде штете лице које ускрати неопходну помоћ, а самим тим може и умањити накнаду. Приликом одлучивања о томе суд ће узети у обзир критеријуме као што су имовинско стање штетника и оштећеног, али не могу се занемарити ни субјективна својства штетника као што су његов узраст, образовање или опште животно искуство.⁵³ Дакле, приликом утврђивања одговорности лица које ускрати неопходну помоћ, полази се од објективног критеријума, онога што се нормално очекује од просечно пажљивог човека, међутим, не могу се занемарити ни субјективна својства лица које ускрати неопходну помоћ, као што су његова лична знања и способности, узраст, образовање.⁵⁴

7. ЗАКЉУЧАК

Анализирајући правна правила којима је уређено питање одговорности за штету због ускраћивања неопходне помоћи у француском, немачком, енглеском, америчком и српском праву, прво што се може уочити је разлика између земаља које припадају континенталном правном систему и земаља које припадају англоамеричком правном систему. У земљама континенталног правног система, ускраћивање неопходне помоћи за последицу има како кривичну одговорност, тако и грађанскоправну одговорност лица које

⁵² „В.“, Ј. Тирић, „Ђеновезе синдром“, *Страни правни живот* 1/2010, 127.

⁵³ М. Вучковић, 281.

⁵⁴ Ђ. Николић, 1344.

ускрати неопходну помоћ. У земљама англоамеричког правног система обавеза пружања помоћи другоме у опасности није предвиђена ни у кривичном, ни у грађанском праву, осим у случајевима када између потенцијалног спасиоца и жртве постоји „однос“ услед којег настаје таква обавеза. У таквим случајевима ускраћивање неопходне помоћи ће за последицу имати одговорност за штету која услед тога настане.

Друга разлика која се може уочити је у концепту појма „Закон доброг Самарићанина“. У земљама континенталног правног система, суштина „Закон доброг Самарићанина“ је у кажњавању лица које ускрати неопходну помоћ, како у кривичном, тако и у грађанском праву. У америчком правном систему, суштина „Закон доброг Самарићанина“ је у ослобађању одговорности за штету лица које у доброј вери и без накнаде, добровољно пружи помоћ другој угроженој особи. Тако да би, концепту „Закон доброг Самарићанина“ у континенталним правним системима више одговарао термин „Закон лошег Самарићанина“.

Уколико се сада вратимо на питање постављено на почетку, да ли би у француском, немачком, енглеском, америчком и српском праву свештеник и Левит били одговорни због тога што нису пружили помоћ повређеном човеку, можемо дати следећи одговор. У енглеском и америчком праву, односно земљама англоамеричког правног система, одговорност свештеника и Левита, како кривична, тако ни грађанскоправна не би постојала. Моралну обавезу да помогну повређеном човеку би свакако имали, међутим, таква законска обавеза не постоји. У француском, немачком и српском праву, односно земљама континенталног правног система, понашање свештеника и Левита би за последицу имало како њихову кривичну одговорност, тако и њихову грађанскоправну одговорност за штету која услед тога настане.

Mr. Milan Ječmenić*

LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY REFUSAL TO RENDER NECESSARY AID

The object of attention of the author in these paper is liability for damage caused by refusal to render necessary aid. In these paper, the author analyzes law rules which is regulated liability for damage caused by refusal to render necessary aid in french, germany, english, american and serbian law.

Key words: *refusal to render necessary aid, liability for damage.*

* Student of Ph.D. studies at the Faculty of law in Kragujevac, R. of Serbia